

ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Непша О.В., Марченко О.А., Воровка В.П.

Мелітопольський державний педагогічний університет

СТАН ВИКОРИСТАННЯ НАДР ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті розглянуто сучасний стан мінерально-сировинної бази та використання надр території Запорізької області. Підняті питання рекультивациі порушених та відпрацьованих земель в процесі гірничо-видобувної діяльності.

Мінерально-сировинні ресурси виступають одним із найбільш використовуваних видів природних ресурсів, які забезпечують до 90% потреб у сировині. Їх інтенсивне використання призводить до суттєвої зміни природного середовища, що проявляється в утворенні кар'єрів, забрудненні ландшафтів продуктами переробки мінеральної сировини та відходами. В умовах переходу до ринкових форм господарювання проблеми збереження довкілля набувають все більшої актуальності, адже в значній кількості випадків приватні структури із метою зменшення витрат не вживають належних заходів щодо зменшення негативних наслідків їх господарювання.

Запорізька область – визначний геологічний регіон, який щедро наділений розмаїттям геологічних споруд та потужними мінеральними ресурсами. За розмаїттям та багатством мінерально-сировинних ресурсів область посідає одне з провідних місць в Україні. Займаючи площу 27,2 тис. км² (4,6% території України), область спроможна забезпечити державу рудами марганцю, багатими на метал рудами заліза, гірничо-хімічними корисними копалинами, нерудними корисними копалинами для металургії, будівельними корисними копалинами. Але із 20 видів корисних копалин в області розробляється тільки 10: залізна руда, каолін, глина для вогнетривів, пегматит, пісок формувальний, пісок будівельний, камінь облицювальний, камінь будівельний та цегельно-черепична сировина. До 1996 року розроблялось Великотокмацьке родовище марганцевих руд, а до 1962 року – Приазовське родовище газу.

Для розробки перспективними видами корисних копалин є газ, руди марганцю, апатит, фтор, графіт, скляна сировина (пісок кварцовий) та інше. Підготовлене до розробки Приазовське родовище залізних руд.

Стан мінерально-сировинної бази і використання надр наводиться в таблицях 1 та 2.

Стан використання надр Запорізької області характеризується таким чином:

В області розташовані два залізрудних райони: Білозерський та Приазовський.

Таблиця 1

Мінерально-сировинна база Запорізької області

Види корисних копалин	Загальна кількість родовищ у 2003 р.	Родовища, що розробляються у 2003 р.	Одиниця виміру сировини	Видобуток сировини у 2003 р.	Балансові запаси сировини на 1.01.04 р.
Камінь будівельний	32	11	тис. м ³	856,0	885510,7
Камінь облицювальний	3	2	тис. м ³	9,0	103197,6
Цегельна сировина	45	8	тис. тонн	24,4	98151,8
Пісок будівельний	8	4	тис. м ³	1006,7	109613,3
Пісок формувальний	2	1	тис. тонн	39,0	52833,3
Пегматит	1	1	тис. тонн	4,6	5866,9
Каолін	2	1	тис. тонн	245,0	50293,0
Залізна руда	6	1	тис. тонн	3858	481420,0
Глина вогнетривка	1	1	тис. тонн	256	42780,0
Горючий газ	2	—	тис. м ³	—	2810,0
Марганець	1	—	тис. тонн	—	—
Графіт	1	—	тис. тонн	—	2027,0
Апатити	1	—	тис. тонн	—	505394,0
Кремій сировина	1	—	тис. м ³	—	680,0
Вапняк	1	—	тис. тонн	—	752,0
Пісок для закладання	1	—	тис. тонн	76	90268,0
Камінь пиляний	1	—	—	—	128,0
Керамзитова сировина	2	—	—	—	—
Скляна сировина	1	—	—	—	—
Фтор	1	—	тис. тонн	—	6025000,0
Всього	114	—	—	—	—

До Білозерського району входять Північно-Білозерське, Південно-Білозерське та Переверзівське родовища багатих залізних руд (вміст заліза —

60,6%), які не потребують збагачення. На базі Південно-Білозерського родовища збудовано Запорізький залізорудний комбінат (ЗЗРК), який експлуатує родовище з 1970 р. Видобуток багатих залізних руд в 2002 р. склав 3858 тис. т. Балансові запаси родовища за станом на 01.01.2003 р. складають 481420 тис. т. З метою перспективної сумісної розробки Південно-Білозерського та Переверзівського родовища інститутом “УкрНДІпроект” розробляється проектна документація.

Таблиця 2

Стан використання надр Запорізької області

Загальна кількість кар'єрів, шахт, розрізів та розробок	Наявність документації			Загальна площа, порушених земель, га	Площа відпрацьованих земель, що підлягають рекультивациі	Рекультивовано у 2004 р.
	Гірничий відвод	Земельний відвод	ліцензії			
30	30	30	30	2241,0	282,5	5,0

В Приазовському залізорудному районі перспективним для розробки є Кунсунгурське родовище залізних руд, на розробку якого ТОВ “Приазовський ГЗК” оформлена ліцензія і пакет документів до розробки і будівництва Приазовського ГЗК.

На території області розвідані та експлуатуються два родовища облицювального камення – Янцівське родовище гранітів та Драгунське родовище монцонітів.

Янцівське родовище гранітів експлуатується ВАТ “Янцівський кар'єр”. Видобуток складає 8 тис. м³. Родовище перспективне для подальшої розробки.

Драгунське родовище монцонітів експлуатується ТОВ ЕДП “Будівельно-шляхове підприємство”. Середньорічний видобуток – 1,0 тис.м³. Перспективне для розробки.

Для розширення асортименту видобутку облицювального каменю перспективними є Новополтавське родовище червоних гранітів та Куйбишівське родовище світло-сірих гранітів.

Глини та каоліни. На території Пологівського району ЗАТ “Мінерал” розробляється Пологівське родовище вторинних каолінів, вогнетривких глин та піску закладного. Корисні копалини: вторинний каолін та вогнетривкі глини використовуються без збагачення у виробництві вогнетривких виробів, кераміки та інших галузях промисловості.

Для промислового освоєння детально розвідане Біляївське родовище первинних каолінів, яке знаходиться на північній окраїні с. Біляївка Вільнянського району. Спеціальний дозвіл (ліцензію) оформлює ТОВ виробничого об'єднання "Укрпромси́рвина" (м. Київ).

Полевий шпат видобувається на родовищі "Балка Великого табору" із пегматитових жил і надходить до Слов'янського заводу, де виробляються ізолятори та товари народного споживання. Видобуток склав 4,6 тис. т.

Пісок формувальний. Оріхівське родовище розробляється ВАТ "Оріхівський кар'єр формувальних пісків". Видобуто 39,0 тис. т.

Камінь будівельний. В експлуатації знаходиться 11 кар'єрів з видобутком 856 тис. м³.

Цегельна сировина. З 45 розвіданих родовищ в експлуатації знаходиться 8. З загальних запасів 98,2 млн. т видобуто 24,4 тис. т.

Пісок будівельний. В експлуатації – 4 кар'єри з видобутком 1006,7 тис. м³.

Мінеральні лікувальні ресурси. На території області уздовж узбережжя Азовського моря поширені лікувальні грязі і мінеральні води. Родовище лікувальної грязі "Озеро Велике" знаходиться у межах курорту державного значення "Бердянськ", а родовище "Кирилівське" в гирлі р. Ташенак, яка впадає в Молочний лиман. Родовища лікувальної грязі є екологічно незахищеними від техногенного впливу і потребують постійного контролю за якістю їх бальнеологічного стану. Крім того, існує багато невеликих родовищ лікувальних грязей місцевого значення.

Родовища мінеральних лікувальних вод "Бердянське" та "Кирилівське" є природно захищеними і тому увага повинна приділятися санітарно-технічному стану водозабірних споруд. Значні запаси мінеральних лікувальних ресурсів (Бабанівське, Ботієвське, Приазовське та ін.) дозволять розвивати курортно-оздоровчу зону на узбережжі Азовського моря в межах Запорізької області. В районі м. Приморська розвідані та затверджені запаси лікувальної грязі в кількості 250,6 тис. м³, що дає змогу перспективного розвитку міста як курорту.

Основними вимогами в галузі охорони надр на території області залишаються:

- забезпечення повного і комплексного еколого-геологічного вивчення надр та екологічних наслідків їх використання;
- додержання встановленого законодавством порядку надання надр у користування і недопущення самовільного користування надрами.

Для вирішення екологічних, соціальних та економічних проблем на території області, пов'язаних з гірничодобувною діяльністю, розроблена Програма екологічної реабілітації гірничодобувних районів Запорізької області.

Програмою передбачені заходи з охорони надр – консервація (ліквідація) родовищ корисних копалин, заходи з раціонального використання і рекультивації земель, раціонального використання водних ресурсів, мінерально-лікувальних ресурсів, атмосферного повітря.

За попередніми розрахунками, загальна сума коштів для екологічної реабілітації гірничодобувних районів області складає близько 185 млн. грн.

Для вирішення техногенно-екологічних проблем, пов'язаних з порушенням земель, формуванням великих відходів (відвалів гірських порід), порушенням гідрогеологічних умов, що призводить до погіршення водопостачання підземними водами, втратою корисних копалин, та ін., необхідна розробка гірничодобувними підприємствами оцінки впливу на навколишнє середовище. При використанні корисних копалин загальнодержавного значення такі оцінки впливу на навколишнє середовище розроблені в повному обсязі, місцевого значення – тільки на 30%.

Тому на перспективу необхідно вживати заходів щодо систематичного моніторингу за екологічними аспектами господарського освоєння мінерально-сировинного потенціалу території від процесів видобутку корисних копалин до утилізації виробничих відходів та матеріальних благ мінерального походження, що втратили свою споживчу цінність. Такий підхід дозволить раціональніше використовувати наявні мінерально-сировинні ресурси, своєчасно розробляти комплекс заходів щодо зменшення негативного впливу на ландшафти. Поліпшення стану охорони і раціонального використання надр можна очікувати після затвердження та впровадження програми екологічної реабілітації гірничодобувних районів Запорізької області при умові її достатнього фінансування.

Література:

1. Бортников Є.Г. Особливості моніторингу геологічного середовища Запорізької області // Сучасна географія та навколишнє природне середовище. Збірник наукових праць. – Вінниця: “СтарТрек”. – 1999. С.41-42.
2. Сердох А.М. Регіональні аспекти використання природних ресурсів Запорізької області // Проблеми раціонального використання, охорони і відтворення природно-ресурсного потенціалу України: Тези доповідей Другої всеукраїнської науково-методичної конференції. – Ч ернівці: Рута, 2000. С.152-154.
3. Твоє майбутнє – земля за порогами. – Запоріжжя: КП “Видавничо-поліграфічний комплекс “Запоріжжя”, 2004. – 56 с.